

LIETUVOS RESPUBLIKOS INTEGRACIJA EUROPOS SĄJUNGOJE LIUBLINO UNIJOS KONTEKSTE: KONSTITUCINIAI ASPEKTAI

Martynas Sadzevičius, Viktorija Višnevskaja

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

3 kurso, 4 ir 7 akademinės grupės teisės studentai

Saulėtekio al. 9, I rūmai, 10222 Vilnius

El. paštas: martynassa@gmail.com, vika.visnevska@gmail.com

Mokslinio straipsnio akademinis kuratorius doc. dr. Vaidotas Vaičaitis

El. paštas: vaidotas.vaicaitis@tf.vu.lt

Mokslinio straipsnio praktinė kuratorė Regina Vasiliauskė

El. paštas: regina.vasiliauske@eversheds.lt

Anotacija. Kiekviena valstybė savo istorijoje turi reikšmingų politiškai ir teisiškai įvykių, kurie esmingai pakeičia valstybingumo suvokimą. Dažniausiai tokie pokyčiai lemia integracijos, arba atvirkščiai, pasipriešinimo integraciniams pokyčiams, veiksmus. Šiame darbe yra analizuojami ir lyginami Lietuvos, kaip valstybės, integraciniai procesai 1569 m. Liublino Unijos sutarties pasirašymo bei 2004 m. Lietuvos stojimo į Europos Sąjungą kontekste, aptariamais teisinio reguliavimo pokyčiais bei gilinamasi, kokią įtaką tai padarė valstybingumo simboliams ar tam tikrų atskirų teisinės sistemos elementų autonomiškumui.

Reikšminiai žodžiai: integracija, Europos Sąjunga, Liublino unija, Lietuvos Statutai, valstybingumo simboliai, autonominė teisinė sistema.

Every country has significant political and legal events in its history that fundamentally change the perception of statehood. Most often, these changes lead to actions of integration or, conversely, resistance to integration. This paper analyses and compares the integration processes of Lithuania as a state in the context of the signing of the Treaty of the Lublin Union in 1569 and Lithuania's membership of the European Union in 2004, discusses the changes in the legal framework, and examines the impact of these changes on symbols of statehood and autonomy of exact elements of legal system.

Key words: integration, European Union, Union of Lublin, Statutes of Lithuania, symbols of statehood, autonomous legal system.

Ivadas

Temos aktualumas. Sudėtingi šiuolaikiniame postmoderniame pasaulyje vykstantys globalizacijos procesai neišvengiamai atsispindi ir teisinėje realybėje, pradedant nuo nežymių pokyčių ordinariniame teisiniame reguliavime baigiant substanciniais, dar niekad nematytais pokyčiais konstituciniame ir tarptautiniame lygmenyje. Iliustratyvus globalizacijos lemiamo analogų neturinčio substancinio pokyčio teisinėje realybėje pavyzdys – tokio sui generis reiškimo kaip Europos Sąjunga (toliau – ES) atsiradimas ir egzistavimas. Europinės integracijos proceso lemiamus teisinės tikrovės pokyčius lydi atitinkami teisiniai neaiškumai ar neapibrėžtumas, įskaitant, bet tuo neapsiribojant, ir konstitucinės teisinės problematikos kontekste, o tokių problemų sprendimas neabejotinai tapo nemaža našta ir nacionalinėms valstybių narių teisę aiškinančioms institucijoms. Tokia problematika yra neabejotinai aktuali ir Lietuvai, kaip europiniuose integracijos procesuose dalyvaujančiai valstybei, bei jos konstitucinei teisei. Be kitų, šiandien sėkmingai naudojamų požiūrių, integracijos procesų esmei suprasti ir jų suponuojamiems dabartiniams teisinio reguliavimo iššūkiams spręsti verta naudotis ir historicistine paradigma, siekti, kaip tai apibrėžia filosofas K. R. Poperis, numatyti istorijos eigą atskleidžiant „ritmus“, „modelius“, „dėsnius“ ir tendencijas, pagrindžiančias istorijos evoliuciją (Patkauskaitė, 1995, p. 67). Tokios paradigmos naudojimas konstitucinės teisės kontekste suponuoja atitinkamų integracinių procesų ieškojimą istorijoje bei jų lemiamų to meto (konstitucinės) teisinės realybės pokyčių vertinimą, lyginimą su dabartyje vykstančiais procesais. Šiame moksliniame darbe atsiukama į pakankamai tolimą praeitį – Lietuva jau turi integracinės patirties 1569 m. Liublino unijos pagrindu kuriant bendrą valstybę su Lenkija ir to nulemtų teisinio reguliavimo, ypač Lietuvos Statuto (suprantant Statutus kaip kelias vientiso akto redakcijas), pokyčių. Taigi, ankstesnių integracinių procesų nulemtų teisinių pokyčių analizė ir lyginimas su šiandieniniais procesais gali duoti naudingų rezultatų siekiant suprasti ir šiandien vykstančius procesus bei pokyčius Lietuvos konstitucinėje teisėje. Visa tai suponuoja Lietuvos Statutų analizės aktualumą šiuolaikinės teisinės problematikos kontekste. Be to, kad jų reguliavimo pokyčius lėmė ir istoriniai integracijos procesais, Statutų svarbą lemia ir jų „konstitucionalizavimas“ šiuolaikiniame teisiniame reguliavime: 1992 m. Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambulėje yra daroma nuoroda į Lietuvos Statutus, kuri, nors ir nėra norminio pobūdžio, leidžia Statutus laikyti tam tikru Lietuvos valstybingumo ir teisinės tradicijos šaltiniu – „<...> (Lietuvos valstybės – aut. past.) teisinius pamatus grindusi Lietuvos Statutais <...>“ (Vaičaitis, 2013, p. 55). Tokia nuoroda preambulėje lemia Lietuvos Statutų reikšmę ir Konstitucijos interpretavimo ir aiškinimo procese, kadangi nors preambulėje ir nėra eksplicitiškai formuojamos normos, preambulę derėtų vertinti kaip integralų viso Konstitucijos teksto elementą. Tokia preambulės (o kartu ir joje esančių nuorodų, „konstitucionalizuojančių“ Statutus), kaip neatsiejamos Konstitucijos teksto dalies, reikšmė pripažįstama ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio teis-

mo jurisprudencijoje (Vainiūtė, 2012, p. 913). Aiškindamas Konstitucijos 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą Konstitucijos vientisumo principą, teismas yra pabrėžęs, kad „Konstitucijos vieningumas pirmiausia reiškia tai, kad konstitucinės nuostatos yra susijusios ne tik formaliai, pagal Konstitucijos normų išdėstymo struktūrą, bet ir pagal jų turinį. Šis normų vieningumas reiškia, kad tiek Konstitucijos preambulė, tiek jos skirsniai bei straipsniai sudaro prasmingą Konstitucijos visumą“ (Konstitucinio Teismo 1995 m. sausio 24 d. išvada). Taigi, visa tai lyg įpareigoja šiuose istoriniuose dokumentuose ieškoti modernaus konstitucionalizmo bei valstybingumo atributų pradų ir per istorinę prizmę pažvelgti į šiandienos konstitucinius iššūkius keliančius procesus lyginant ir ieškant sąsajų tarp nūdienos problemų ir istorinės patirties. Šiame moksliniame darbe ieškoma sąsajų būtent tarp ES integracijos proceso bei Lenkijos ir Lietuvos integracijos Abiejų Tautų Respublikoje, o tai ir yra šio mokslinio **darbo objektas** – tiriami, lyginami atitinkamai LDK ir Lietuvos Respublikos teisės aktų pokyčiai, susiję su minėtais integracijos procesais. Taigi, **darbo tikslas** – per konstitucinės teisės prizmę konceptualiai palyginti Lietuvos teisinės realybės pokyčius sudarant 1569 m. Liublino uniją ir 2004 m. Lietuvos Respublikai įstojus į Europos Sąjungą. Darbo tikslas pasiekiamas per konkrečius **uždavinius**: išskirti konkrečius konstitucinio reguliavimo aspektus, per kuriuos lyginami reguliavimo pokyčiai, atskleisti šių pokyčių turinį tiek Liublino unijos, tiek stojimo į ES kontekste bei nurodyti konkrečias šių dviejų teisinių procesų sąsajas. Pagrindiniai **darbe naudojami tyrimo metodai** yra istorinis ir lyginamasis: darbe lyginamas LDK teisinis reguliavimas iki ir po Liublino unijos sudarymo (ar stojimo į ES), tačiau darbe neišvengta ir lingvistinio, loginio ir sisteminio metodų naudojimo. Darbe remiamasi šiais istoriniais **šaltiniais**: 1566 m. Antruoju ir 1588 m. Lietuvos Statutais (1529 m. Lietuvos Statutu darbe nebus remiamasi dėl jo archajiško pobūdžio ir neaktualumo istorine prasme) ir dabartiniais teisės šaltiniais: Lietuvos mokslininkų darbai (pavyzdžiui, V. Vaičičio, M. Vainiūtės) ir teismų sprendimais.

1. Su abiem integraciniais procesais susiję teisinio reguliavimo pokyčiai

Kaip jau buvo minėta, integracijos procesai neišvengiamai sukelia tam tikrus teisinės realybės pokyčius, nes, kuriant tarptautines organizacijas ar federacines valstybes, pokyčiai valstybės konstitucinio lygmens teisiniame reguliavime yra neišvengiami – taigi, jie vyko tiek kuriant Abiejų Tautų Respubliką, tiek 2004 m. Lietuvai stojant į Europos Sąjungą.

Liublino unijos¹ akto rengimo procesas nebuvo paprastas – jau pačioje derybų

¹ Nors šiame darbe yra labiau gilinamasi ir nagrinėjami 1566 m. Antrojo Lietuvos Statuto ir 1588 m. Trečiojo Lietuvos Statuto normos, tačiau šio darbo kontekste taip pat paminėtinos aktualios tam tikros 1569 m. Liublino Unijos nuostatos, pavyzdžiui:

proceso pradžioje išsiskyrė Lenkijos ir LDK atstovų požiūris į unijos turinį – LDK didikai, palaikantys lygiaverčių valstybių federacijos koncepciją, nepaisant to, kad Lenkijos parama nesėkmingai prasidėjusiame Livonijos kare su Rusija buvo būtina, nesutiko su Lenkijos pusės idėja prisijungti LDK prie Lenkijos lyg paprastą provinciją. LDK didikams įnirtingai keliant klausimus dėl LDK valstybingumo išsaugojimo neišvengta net derybų žlugimo – tik Lenkijos karaliui Žygimantui Augustui jėga nuo LDK atplėšus Kijevo, Voluinės, Podolės ir Palenkės vaivadijas bei taip patenkinus radikaliausių Lenkijos ponų reikalavimus 1569 m. liepos 1 d. buvo patvirtintas kompromisinis unijos variantas – šią datą ir galima laikyti Abiejų Tautų Respublikos (ATR) pradžia, nulėmusia teisinės realybės pokyčius. Tačiau Liublino unijos nulemti reguliavimo pokyčiai šiuo integraciniu tarptautiniu teisės aktu neapsiribojo – 1569. Liublino seime be paties unijos akto sudarymo ir priėmimo buvo sudaryta ir Statuto pataisymo komisija – ji pradėjo Trečiojo Lietuvos Statuto (toliau – TLS) kūrimą (nors pataisos ir buvo nulemtos pavietų seimelių, o kodifikavimo darbus atliko LDK kanceliarija) (Vaičaitis, 2014, p. 72).

Trečiojo Lietuvos Statuto priėmimo būtinumą suponavo pats jau įvykęs Liublino unijos faktas: viena vertus, prie pasikeitusios teisinės realybės reikėjo derinti LDK nacionalinės teisės nuostatas, kita vertus, tai buvo proga į LDK teisinį reguliavimą įtraukti ir kitas, LDK autonomiją naujos federacinės valstybės sudėtyje užtikrinančias nuostatas. Svarbi ir paminėtina istorinė aplinkybė šiuo atveju buvo ir valdovo Stepono Batoro mirtis 1586 m., nes dėl to LDK atstovai gavo galimybę už paramą Žygimantui Vazai gauti jo pritarimą naujai Statuto redakcijai, kadangi LDK Statuto patvirtinimas buvo vienas iš pagrindinių LDK atstovų reikalavimų Žygimanto Vazos elekcijoje. Taigi, 1588 m. patvirtintas Statutas buvo kupinas išskirtinai lietuviškų, sava prasme net antiintegracinių nuostatų (plg. Vaičaitis, 2014, p. 73-76). Šio teisės akto priėmimas, kartu su jau minėtu paties Liublino unijos akto priėmimu, laikytinas antru fundamentaliu konstitucinės teisinės realybės pokyčiu, kuris ir bus analizuojamas šiame darbe.

Lietuvos Respublikos stojimo į Europos Sąjungą procesas, kaip ir Liublino unijos sudarymo, nebuvo paprastas. Jo pradžia laikytinas 1995 m. birželio 12 d. Europos (asociacijos) sutarties pasirašymas, kurios 69 straipsnyje buvo Lietuvos įsipareigojimas pradėti laipsnišką Lietuvos teisės normų derinimą su ES teise (Europos Sutartis,

⁵ Lietuvos didžiojo kunigaikščio išrinkimas ir pakėlimas, prieš tai atskirai vykdavęs Lietuvoje, kad jau pasibaigtų taip, kad ateityje neliktų jokio ženklo ar panašumo, kurie rodytų arba reikštų Lietuvos didžiojo kunigaikščio pakėlimą arba inauguraciją. O kadangi Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės titulas ir pareigybės išlieka, tai renkant ir karūnuojant jis turi būti skelbiamas ir Lenkijos karaliumi, ir kartu Lietuvos, Rusijos, Prūsijos, Mazovijos, Žemaitijos, Kijevo, Voluinės, Palenkės ir Livonijos didžiuoju kunigaikščiu.

¹² Pinigai tiek Lenkijoje, tiek Lietuvoje bendru sutarimu turi būti kalami uniformis et aequalis in pondere et grano et numero petiarum et inscriptione monetae [vienodi ir tapatūs dėl svorio ir turinio ir vienetų kiekio ir užrašo monetoje – vert. past.], tų rezultatų privalo pasiekti Jo Karališkoji Malonybė ir Jo Karališkosios Malonybės palikuonys.

steigianti asociaciją..., 1998). Vėliau sekė oficialios paraiškos dėl narystės Europos Sąjungoje pateikimas. Paminėtina, kad teisinės realybės pokyčiai Lietuvoje stojimo į ES atveju prasidėjo dar gerokai iki Lietuvos tapimo ES nare. Vien tam, kad galėtų pradėti oficialias derybas dėl stojimo į ES, Lietuva privalėjo įgyvendinti tam tikras vidaus reformas, pavyzdžiui, panaikinti mirties bausmę, išsipareigoti uždaryti Ignalinos atominę elektrinę, užtikrinti Europos Sąjungos piliečių teises įsigyti žemės nuosavybės teise Lietuvoje. Lietuvos teisė buvo derinama su ES *acquis communautaire*, kurios apimtį apibrėžė Europos Komisija, buvo sukurta net teisės derinimo institucinė struktūra (Europos komitetas, Vyriausybinių Europos integracijos komisija, Seimo Europos reikalų komitetai, integraciniai padaliniai ministerijose), buvo rengiami Vyriausybės reglamento, Seimo statuto ir kitų teisės aktų pakeitimai (Peciukonienė, Žilinskas, 2003, p. 58). Taigi, didžioji dalis teisinės realybės pokyčių, susijusių su stojimu į ES yra būtent susiję su plataus spektro ordinarinio reguliavimo pokyčiais – per nuolat tobulėjantį institucionalizuotą derinimo procesą buvo priimta daug Lietuvos nacionalinės teisės pokyčių, susijusių ne tik tiesiogiai su vidaus rinkos normomis, bet ir su vis platesne *acquis* dalimi (Peciukonienė, Žilinskas, 2003, p. 54). Tačiau narystės ES suponuojama teisinės tikrovės kaita neapsiribojo tik ordinarinės teisės derinimu – tapimas Europos Sąjungos valstybe nare laikytinas svarbiu Valstybės bei Tautos gyvenimo klausimu, tad jis buvo sprendžiamas tiesiogiai atskleidžiant piliečių valios – 2003 m. gegužės 10 ir 11 dienomis organizuotu referendumu tų pačių metų balandžio 16 d. pasirašyta Lietuvos stojimo į Europos Sąjungą sutartis, kuri įsigaliojo 2004 m. gegužės 1 d. Nuo to laiko Lietuva tapo visateise Europos Sąjungos nare (Čekijos Respublikos, Estijos, Kipro..., 2003). Tiesa, konstitucinis teisinis reguliavimas prie šių pasikeitusių politinių realijų buvo adaptuotas tik 2004 m. liepos 13 d. priėmus konstitucinį aktą „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ ir padarius atitinkamas Konstitucijos 150 straipsnio pataisas. Tiek, šios Konstitucijos pataisai ir harmonizuojant Lietuvos ir ES teisę įvykdyti jau minėti ordinarinio reguliavimo pokyčiai laikytini fundamentaliais teisinės realybės pokyčiais, analizuojamais šiame moksliniame darbe.

Taigi, tiek Lietuvos integracijos ATR atveju, tiek stojimo į ES kontekste išvelgtinas politinio susitarimo momentas, sąlygojęs tarptautinio dokumento atsiradimą (1569 m. Liublino unijos aktas ir 2003 m. stojimo į Europos Sąjungą sutartis) ir, atitinkamai, šių dokumentų nulemti kiti teisinio (ir konstitucinio) reguliavimo pokyčiai, atliepiantys minėtus tarptautinius dokumentus: 1588 m. priimtas Trečiasis Lietuvos Statutas keitė Antrąjį Lietuvos Statutą kaip naują redakciją, o 2004 m. buvo priimtas konstitucinis aktas „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“, vyko minėti ES ir Lietuvos teisės harmonizavimo procesai. Taigi, teisine prasme abejais atvejais nacionaliniame reguliavime reaguojant į tarptautinius dokumentus stengtasi išsaugoti arba Lietuvos valstybės teisinę autonomiją (1588 m. TLS atveju), arba išsaugoti Lietuvos suverenitetą, jos Konstitucijos viršenybę ES teisės atžvilgiu

bei sustiprinti parlamentinę Vyriausybės kontrolę (2004 m. konstitucinio akto atžvilgiu). Tiesa, čia galima išskirti ir tam tikrus teisinius skirtumus: jei pirmu atveju, buvo parengta ir patvirtinta visai nauja Lietuvos Statuto, kaip tam tikro LDK konstitucinio šaltinio, redakcija, tai antru atveju buvo priimtas nedidelės apimties konstitucinis aktas, kuris tapo sudėtinė 1992 m. LR Konstitucijos dalimi. Nors minėti reguliavimo pokyčiai abiem atvejais palietė daug sričių, tačiau šiame moksliniame darbe abu reguliavimo pokyčiai lyginami dviem aspektais: pirma, išskiriant konkrečių valstybingumo atributų – valstybinės kalbos, simbolių, sostinės ir valiutos – pokyčius, bei, antra, analizuojant teisinę sistemą ir vertinant jos atskirų elementų autonomiškumą bei išskiriant jo pokytį.

2. Valstybingumo simboliai integracijos kontekste

Mokslinėje literatūroje jau pastebėta, kad egzistuoja tam tikri valstybingumo simboliai, kurie, kaip konstitucinės vertybės, yra įtvirtinti tiek dabar galiojančioje Lietuvos Konstitucijoje, tiek buvo įtvirtinti ir Lietuvos Statutuose: tai valstybinė kalba, valstybės herbas ir Vilnius kaip valstybės sostinė, valiuta. Būtent šie aspektai pasirenkami neatsitiktinai, tokį skirstymą jau galima aptikti mokslinėje literatūroje – pavyzdžiui, juos, kaip valstybingumo simbolius įvardina ir V. Vaičaitis (Vaičaitis, 2016, p. 20, 106). Kiekvienas šių aspektų yra aptartinas ir lygintinas atskirai.

2.1. Valstybinės kalbos statusas

Pirma, analizuotina rusėnų kalba kaip oficiali LDK valstybinė (kanceliarinė) kalba. Daug nesiplečiant apie pačią lingvistinę padėtį to meto Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje ar lingvistinius pačios kanceliarinės kalbos susiformavimo aspektus derėtų tik paminėti, kad lietuvių istoriografijoje yra sutariama, jog kanceliarinė senoji slavų kalba buvo bent jau oficialiai naudojama rašto kalba, kai kurie istorikai net suteikia šiai nuo savo natūralaus vartojimo arealo atsiplėšusiai kalbai valstybinės kalbos statusą ar net laikosi pozicijos, kad tam tikru laikotarpiu buvo ir šnekamoji lietuvių bajorijos kalba (Ragauskienė, 2013, p. 151). Taigi, vienu ar kitu atveju, šios kalbos statusas to meto LDK buvo, mažų mažiausiai, ypatingas, tačiau norint nustatyti teisinį šios kalbos statusą ir jo pokyčius, savaime suprantama, būtina yra aktualių istorinių teisės šaltinių – Lietuvos Statutų – analizė.

Visų pirma paminėtina, kad ir patys analizuojami Statutai buvo parašyti būtent šia kalba, kuri 1588 m. Leonas Sapiegos kreipimesi į LDK luomus vadinama „sava, o ne kokia svetima kalba“ (Vaičaitis, 2016, p. 107). Tačiau apie specialų šios kalbos statusą galima spręsti nagrinėjant būtent tam tikrų socialinių santykių reguliavimo Statute specifiką. Valstybinės kalbos statusą suponuoja nebūtinai eksplisicinis to įvardinimas, tačiau apie tai galima spręsti iš jos minėjimo kitame kontekste, pavyzdžiui, tam tikrų

reikalavimų kalbos naudojimui valstybiniuose procesuose, viešuosiuose teisiniuose santykiuose. 1566 m. Antrojo ir 1588 m. Trečiojo Lietuvos Statutų IV skyriuje „Apie teisėjus ir apie teismus“ yra (nors ir abstrakčiai) reguliuojamas teismo procesas – viena valstybinės valdžios įgyvendinimo formų. Jau 1566 m. Antrajame Lietuvos Statute keliamas proceso kalbos reikalavimas, protokolai, teismo išrašai ir šaukimai turėjo būti surašyti senąja slavų (rusėnų) kalba. Į jau po Liublino unijos priimtą 1588 m. Trečiąjį Lietuvos Statutą ši nuostata buvo perkelta nepakeista – „žemės teismo raštininkas turi rusėniškais raidėmis ir rusėniškais žodžiais visus raštus, išrašus ir šaukimus rašyti, o ne kitokia kalba ir žodžiais“ (1588 m. Trečiasis Lietuvos Statutas, 4 sk., 1 str.). Be to, 1588 m. Trečiajame Lietuvos Statute reikalavimo naudoti kanceliarinę slavų kalbą taikymas plečiamas: IV skyriaus 37 str. kalbos mokėjimo reikalavimas nustatomas vaivadų bei seniūnų skiriamies teisėjams ir raštininkams: „paskirti vietininką arba paseniūnį, pilies teismo teisėją ir raštininką, kurie būtų <...> mokantys rusų raštą“, o 104 str. – vazniui: „sėsliam, gimusiam Didžiojoje Kunigaikštystėje, mokančiam rusėnišką raštą“ (1588 m. Trečiasis Lietuvos Statutas). Taigi, Trečiajame Lietuvos Statute rusėnų kalbos kaip valstybinės kalbos idėja labiausiai atskleidžiama per reikalavimą naudoti ją įgyvendinant valstybės valdžią teismo procese. Visa tai veda prie išvados, jog 1588 m. Trečiojo Lietuvos Statuto, kuris buvo priimtas beveik po dvejų dešimtmečių po Liublino Unijos, nuostatoms dėl kanceliarinės LDK kalbos integraciniai procesai jokios įtakos nepadarė. Tiesa, čia reikia pripažinti, jog, nors 1588 m. Trečiasis Lietuvos Statutas Lietuvos teritorijoje galiojo iki pat 1840 metų, tačiau po 1697 m. Seimo konstitucijos (įstatymo) priėmimo LDK raštvedyboje de facto pradėta vartoti lenkų kalba (Vaičaitis, 2016, p. 106).

Šiuolaikinėje Lietuvos Respublikos Konstitucijoje valstybinė kalba eksplicitiškai minima jos 14 str. – „Valstybinė kalba – lietuvių kalba“. Priešingai nei Trečiajame Lietuvos Statute, kuriame valstybinės kalbos svarba atskleidžiama reguliuojant konkrečių teisinių santykių, pavyzdžiui, teismo proceso, specifiką, 1992 m. Konstitucijoje pasirinkta valstybinės kalbos principą įtvirtinti jau I skirsnyje „Lietuvos valstybė“. Valstybinės kalbos statusas dabartinėje Konstitucijoje suteikiamas būtent etninei lietuvių, o ne kokiai kitai, kalbai. Konstitucijos 14 straipsnio formuluotė yra lakoniška – įtvirtinamas valstybinės kalbos principas, lietuvių kalba pripažįstama saugotina konstitucine vertybe. Įdomu yra tai, kad šis principas 1992 m. LR Konstitucijoje taip pat konkretizuojamas, siejant jį su lietuvių kalbos vartojimu teismo procese: štai Konstitucijos 117 straipsnyje teigiama, jog „teismo procesas Lietuvos Respublikoje vyksta valstybine kalba“, o „asmenims, nemokantiems lietuvių kalbos, garantuojama teisė dalyvauti tardymo ir teisiniuose veiksmuose per vertėją“.

Konstitucinis valstybinės lietuvių kalbos principas įgyvendinamas ir jo samprata atskleidžiama ir Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. Pirmą kartą Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje konstitucinis valstybinės kalbos statusas aptartas 1999 m. spalio 21 d. nutarime dėl dabar jau netekusio galios Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios

Tarybos 1991 m. sausio 31 d. nutarimo „Dėl vardų ir pavardžių rašymo Lietuvos Respublikos piliečio pase“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Juo Konstitucinis Teismas pripažino lietuvių kalbą „konstitucine vertybe“, aiškina jos reikšmę – „valstybinė kalba saugo tautos identitetą, integruoja pilietinę tautą, užtikrina tautos suvereniteto raišką, valstybės vientisumą ir jos nedalomumą, valstybės ir savivaldybių įstaigų funkcionavimą“, valstybinė kalba yra siejama net su piliečių lygiateisiškumu, nes „leidžia visiems piliečiams vienodomis sąlygomis bendrauti su <...> institucijomis, įgyvendinti savo teises bei teisėtus interesus“, paminima ir jau aptarta įstatymo leidėjo pareiga užtikrinti valstybinės kalbos vartojimą viešajame (o ne privačiame) gyvenime ir atitinkamas apsaugos priemonės. 2004 m. gruodžio 13 d. nutarime, kuriame nagrinėtas tam tikrų teisės aktų, reguliuojančių valstybės tarnybą ir su ja susijusius santykius, konstitucingumas, valstybinis lietuvių kalbos statusas siejamas su konstituciniu valstybės tarnybos atvirumo imperatyvu, pripažįstamas būtinumas į valstybės tarnybą priimti asmenis, mokančius valstybinę kalbą. Šio principo svarba atskleidžiama aiškinant ir kitus konstitucinius institutus – pavyzdžiui, aiškindamas pilietybės institutą, Konstitucinis Teismas 2003 m. gruodžio 30 d. nutarime konstitucinį valstybinės kalbos statusą sieja su pilietiškumo principu: kalbos mokėjimas laikytinas viena iš asmens tapimo pilietine bendruomene prielaidų, siekis gerai išmokti kalbą siejamas su asmens siekiu integruotis. Svarbu paminėti, kad Konstitucijos 14 straipsnis, kuriame analizuojamas kalbos statusas įtvirtintas, yra Konstitucijos I skirsnyje, kurio nuostatoms, kaip įtvirtinančioms ypatingas konstitucines vertybes, yra nustatyta aukštesnio lygio teisinė apsauga – jos gali būti keičiamos tik referendumu (Konstitucijos 148 straipsnio 2 dalis, Konstitucinio Teismo 2007 m. gegužės 5 d. nutarimas). Reikšmingas yra ir Konstitucinio Teismo 2009 m. lapkričio 6 d. sprendimas – juo vardo ir pavardės įrašas pase susietas su asmens vardo ir pavardės naudojimu viešajame gyvenime, taip pat apibrėžti svarbūs su lietuvių kalbos rašmenimis ir jų vartojimu susiję klausimai, įtvirtinta įstatymo leidėjo prerogatyva šiuos klausimus spręsti.

Nagrinėjant valstybinės kalbos statuso problematiką integracijos į ES proceso kontekste, paminėtina, kad tokie procesai jokios tiesioginės įtakos valstybinei kalbai kaip valstybingumo simboliui ir jos statusui nacionaliniame lygmenyje neturėjo. ES sutartimis net nėra numatyta ES kompetencija nacionalinės kalbos politikos srityje. Priešingai, Europos Sąjungos sutarties 3 straipsnyje įvardinant Europos Sąjungos tikslus nustatyta, kad „Ji (Europos Sąjunga – aut. past.) gerbia turtingą savo kultūros ir kalbų įvairovę bei užtikrina, kad Europos kultūros paveldas būtų saugomas ir turtinamas“, kalbų įvairovės principas yra įtvirtintas ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 22 straipsnyje, o taip pat 21 straipsnyje draudžiama diskriminacija kalbos pagrindu. Šis principas įgyvendinamas nustatant pakankamai nemažą Europos Sąjungos oficialiųjų kalbų sąrašą Europos Sąjungos sutarties 55 straipsnyje ir reglamente, oficialių kalbų sąrašas plečiamas prie ES prisijungiant naujoms valstybėms narėms. Taigi, šiuo metu lietuvių kalba turi ir vienos iš ES oficialių kalbų statusą.

Daugiakalbystė ES realiai veikia – tiek reglamente, tiek Europos Sąjungos sutartyje – jos 24 straipsnyje nustatyta kiekvieno piliečio teisė kreiptis į bet kurią ES instituciją viena iš nustatytų kalbų ir gauti atsakymą ta pačia kalba.

Taigi, lyginant tyrimo objektu esančių integracijos procesų įtaką valstybinei kalbai, kaip valstybingumo simboliui, ir jos statusui, galima teigti, kad LDK integracija į ATR ilgainiui turėjo įtakos tuometinės LDK valstybinės rašytinės kalbos vartojimo pokyčiams (nors tai ir neatsispindėjo 1588 m. Lietuvos Trečiojo Statuto nuostatose), tuo tarpu Lietuvos Respublikos integracijos į ES atveju – šie substanciniai pokyčiai neturėjo jokios įtakos lietuvių kalbos, kaip valstybinės kalbos, statuso sumažėjimui. Priešingai – Europos Sąjunga savo teisiniu reguliavimu veikia, pirma, pasyviai – įtvirtindama pagarbos nacionalinėms kalboms principą, ir proaktyviai – be jau esamo valstybinės kalbos statuso suteikdama lietuvių kalbai ir oficialios ES kalbos statusą, ir taip lyg pakeldama šį statusą į dar aukštesnį lygį.

2.2. Valstybės herbas ir sostinė, kaip valstybingumo simboliai

Šias dvi konstitucines vertybes irgi galima sieti su Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ir, savaime suprantama, Statutų tradicija (Vaičaitis, 2016, p. 107). Kaip ir apie valstybinės rusėnų kalbos statusą, taip ir apie Vyčio laikymą Lietuvos valstybės herbu, galima spręsti analizuojant Statutų normas, reguliuojančias svarbią specifinę viešojo gyvenimo sritį, kurioje įgyvendinama ir valstybės valdžia – teismo procesą. Aktualių šiame kontekste normų yra būtent Antrojo ir Trečiojo Statuto IV skirsnyje „Apie teisėjus ir teismus“. Tiek 1566 m. Antrojo Lietuvos Statuto IV skyriaus 10 straipsnyje, tiek jau po Liublino unijos priimto 1588 m. Trečiojo Lietuvos Statuto IV skyriaus 12 straipsnyje yra įtvirtinta identiška nuostata, kuria nustatoma, kad pavieto teismo antspaude (taigi, ir oficialiuose teismo dokumentuose) turi būti LDK valstybės herbas Vytis – „Taip pat mes, valdovas, suteikiame, po šios mūsų valstybės, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės, herbu Vyčiu antspaudą į kiekvieną pavietą, ant kurio [antspaud] yra parašytas aplink herbą to pavieto pavadinimas“ (1588 m. Trečiasis Lietuvos Statutas, IV skyrius, 12 straipsnis).

Statutuose reikšmė suteikiama ne tik Vyčiui, kaip Lietuvos valstybės herbui, bet ir Vilniui, kaip Lietuvos valstybės sostinei. Vėlgi, analogiškai kaip ir herbo ar valstybinės kalbos atveju, normų, skirtų išimtinai sostinės statuso suteikimui Vilniaus miestui, nėra, tačiau jo statusas kontekstualiai minimas reguliuojant kitus svarbius visuomeninius santykius – tokio reguliavimo esama tiek Antrajame, tiek Trečiajame Lietuvos Statute, paminėtina, dalis aktualaus reguliavimo irgi yra susijusi su teisingumo vykdymu – juoba, Vilnius sostine laikomas ir kitame to meto teisės akte – 1581 m. LDK Vyriausiojo Tribunolo nuostatų preambulėje (Vaičaitis, 2016, p. 107). Taigi, 1588 m. Trečiojo Lietuvos Statuto III skyriaus 32 straipsnyje nustatyta, kur posėdžiauja LDK Vyriausiasis Tribunolas – „niekur kitur, tik mūsų sostiniame Vilniaus mieste“. Vil-

nus sostiniu miestu įvardinamas ir Trečiojo Lietuvos Statuto III skyriaus 36, 38, 49 straipsniuose ir IV skyriaus 31 straipsnyje. Taip pat, III skyriaus 35 straipsnyje, kuriuo reguliuojamas Magdeburgo teisės ir Statuto santykis, kalbama išimtinai apie Vilniaus miestą, jis išskiriamas iš kitų miestų – „tik mūsų Vilniaus miesto miestiečiai, pagal miestietišką teisę gyvendami, pagal ankstesnę ir dabartinę Statutą prie tokios teisės yra prileidžiami“, o I skyriaus 24 straipsnyje ir kitur yra numatyta, kad bajoras, atlikęs tam tikrus sunkius nusikaltimus, turi būti įkalintas Vilniaus aukštutinėje pilyje – „mūsų Vilniaus aukštutinėje pilyje turi kalėti“ (1588 m. Trečiasis Lietuvos Statutas). Taigi, 1588 m. Trečiojo Lietuvos Statuto nuostatoms dėl LDK valstybinių simbolių 1569 m. Liublino Unija įtakos nepadarė, tiesa, kiek vėliau, nuo XVIII a., Vilniuje de facto nebevyko Seimai, o Vytis tapo ne tik LDK, bet ir bendros Abiejų Tautų Respublikos vėliavos dalis (kartu su lenkišku ereliu).

Nūdienos Lietuvos valstybė irgi turi savo simbolius, tai irgi yra reglamentuota teisės aktuose. Tiesa, jei vieninteliu LDK valstybės heraldiniu simboliu buvo galima laikyti Vytį, tai dabartinė Konstitucija šių simbolių nurodo žymiai daugiau: vėliavą, herbą, himną. 1992 m. Konstitucijoje taip pat, kaip ir LDK laikais, pripažįstamas ir Vilniaus miesto kaip sostinės statusas. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 15 straipsnyje nustatyta, kad „Valstybės vėliavos spalvos – geltona, žalia, raudona“, „Valstybės herbas – baltas Vytis raudoname lauke“, 16 straipsnyje Vinco Kudirkos „Tautiška giesmė“ pripažįstama valstybės himnu, o 17 straipsnis byloja, kad „Lietuvos valstybės sostinė yra Vilniaus miestas – ilgaamžė istorinė Lietuvos sostinė“. O tiek, kiek tai susiję su valstybės sostine, reikia pasakyti, jog be minėto Konstitucijos 17 straipsnio, Vilniaus, kaip sostinės statusas detalizuotas Konstitucijos 82 straipsnio 1 dalyje, kur teigiama, jog „išrinktas Respublikos Prezidentas savo pareigas pradeda eiti rytojaus dieną pasibaigus Respublikos Prezidento kadencijai, po to kai Vilniuje, dalyvaujant Tautos atstovams – Seimo nariams, prisiekia Tautai <...>“ (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992, 82 str. 1 d.). Iš šios nuostatos netiesiogiai galima teigti, jog Konstitucija nustato, jog tiek Seimas turi posėdžiauti, tiek ir Respublikos Prezidentas reziduoti būtent Vilniuje. Taigi, išskirtinis sostinės statusas šiuo metu užtikrinamas paprasčiausiai būtent joje įsteigiant svarbiausias valdžios institucijas ir kitas įstaigas, būtent Vilniuje. Vien iš šių konstitucinio lygmens normų galima spręsti apie šių simbolių ypatingą reikšmę ir vertę Lietuvos teisinėje sistemoje.

Nors iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti, kad europinės integracijos procesų įtakos nagrūnėjimam reguliavimui būti neturėtų, nes šiais teisės aktais yra reguliuojami išimtinai nacionaliniai, valstybiniai simboliai, tokia prielaida būtų neteisinga. Vien Valstybės vėliavos ir kitų vėliavų įstatymo IV skirsnyje nustatomi ir užsienio valstybių, Europos Sąjungos ir tarptautinių viešųjų organizacijų vėliavų naudojimo principai, vietos ir progos. Mokslinio darbo kontekste yra aktuali būtent Europos Sąjungos vėliavos naudojimas reguliavimo analizė. Šis reguliavimas dienos šviesą išvydo 2004 m. liepos 8 d., kuomet Valstybės vėliavos ir kitų vėliavų įstatymas buvo išdėstytas nauja redakcija. Įsta-

tyme numatyta, jog ES vėliava nuolat iškeliamą tik prie ES institucijų pastatų ar diplomatinėjų atstovybių, ES išorinės sienos pasienio punktuose, o prie Lietuvos Respublikos valstybės ar savivaldybės institucijų ir įstaigų pastatų – tik kai jose lankosi Lietuvos Respublikos oficialūs svečiai ir specialiųjų misijų atstovai ir kai kuriais kitais atvejais.

Taigi, valstybės herbui (vėliavai, himnui) ir sostinei Vilniui, kaip valstybingumo simboliams, joks statuso sumažėjimas nebuvo padarytas nei 1588 m. Trečiajame Statute, priimtame po 1569 m. Liublino Unijos, nei po 2004 m. konstitucinio akto „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ priėmimo. Valstybės herbas de jure savo statuso Statute neprarado ir bendroje valstybėje su Lenkija – jis ir toliau buvo naudojamas LDK institucijų antspauduose, o po ES integracijos Lietuvos herbas ir vėliava taip pat neprarado savo nacionalinio statuso – tiesiog ordinarinėje teisėje buvo nustatyta papildoma teisinė apsauga ne tik Lietuvos, bet ir ES simboliams, tačiau tai nebuvo daroma Lietuvos nacionalinių simbolių sąskaita. Tas pats pasakytina ir apie Vilnių, kaip Lietuvos sostinę: su tuo susijusios 1588 m. Trečiojo Statuto nuostatos praktiškai nepakito palyginus jas su ikiunijiniu 1566 m. Antruoju Statutu, tiesa, jo statusas de facto sumenko. Tuo tarpu Lietuvai įstojus į ES, Vilniaus, kaip Lietuvos sostinės statusas, išliko nepakitęs.

2.3. Nacionalinė valiuta, kaip valstybingumo simbolis

Šis simbolis neabejotinai yra aktualus tiek LDK, tiek modernios Lietuvos valstybės kontekste. Taip pat, priešingai nei valstybinės kalbos, valstybės simbolių ar sostinės atveju, šiuo aspektu įžvelgtinos ir reikšmingesnė nacionalinio ir integracinio intereso sankirta: tad integracinių procesų poveikiui suprasti itin aktualus yra ne tik nacionalinio teisinio reguliavimo „prieš ir po“ lyginimas, bet ir pastarojo reguliavimo santykio su integraciniais teisės aktais analizė ir vertinimas.

Norint analizuoti Liublino unijos integracinių procesų nulemtą įtaką LDK teisiniam reguliavimu šiame kontekste būtina paminėti, kad pačiu Liublino unijos aktu buvo stengtasi reguliuoti ir federacinės valstybės valiutą. 1569 m. Liublino Unijos 12 straipsnyje numatyta, kad tiek Lietuvoje, tiek Lenkijoje pinigai turi būti kalami uniformis et aequalis in pondere et grano et numero praeciarum (s) et inscriptione monetae – turi sutapti jų svoris ir turinys, vienetų kiekis ir užrašas monetoje, taip pat tai yra minima ir 1566 m. Antrojo Lietuvos Statuto nuorašuose (Archiwum Komisji Prawniczej. Tom siódmy..., 1900, p. 325). Taigi ši nuostata atspindi akivaizdų siekį sukurti bendrą valiutą. LDK nacionalinis piniginis vienetas – lietuviškas grašis – yra minimas jau 1566 m. Antrajame Lietuvos Statute. Lietuviška valiuta yra minima 1566 m. Antrajame Lietuvos Statute: „Iš kiekvieno kampinio piliakalnio mokama po 24 lietuviškus grašius, o iš kitų piliakalnių - po dvylika grašių“ (Archiwum Komisji Prawniczej. Tom siódmy..., 1900, p. 130), taip pat lietuviški grašiai kaip teismo mokesčiai yra minimi 1588 m. Trečiajame Lietuvos Statute: „teismas turi sau už savo darbą imti teismo mokesčių nuo lietuviš-

kos kapos – po du lietuviškus grašius“ (1588 m. Trečiasis Lietuvos Statutas, 4 skyrius, 5 straipsnis). Grašiai yra minimi daugelyje straipsnių, bet tam tikruose straipsniuose yra dar ir pasakoma, jog jie yra lietuviški (pvz. 1588 m. TLS IV skyriaus 31 straipsnis, 53 straipsnis, VII skyriaus 22 straipsnis, IX skyriaus 9 straipsnis). Taigi, valiuta – lietuviški grašiai – minimi abiejuose Statutuose ir po 1569 m. Liublino Unijos akto priėmimo išlieka, o savo esme šioje nuostatoje galime įžvelgti prieštaravimą visam integracijos procesui išsaugant lietuvišką grašį kaip nacionalinės valiutos dalį.

Lietuvos integracijos į Europos Sąjungą procese valiutos klausimas buvo išspręstas klausimas spręstas kitaip, nei kuriant Abiejų Tautų Respubliką. Europos Sąjunga buvo kurta kaip būtent į ekonominį bendradarbiavimą orientuota organizacija, o bendra vidaus rinka, su kuria glaudžiai susijęs yra ir bendros valiutos klausimas, yra vienas iš kertinių Europos Sąjungos principų ir tikslų – Europos Sąjungos sutarties 3 str. 4 dalyje nustatyta, kad „Sąjunga įsteigia Ekonominę ir pinigų sąjungą, kurios valiuta – euro“ (Europos Sąjungos sutartis, 3 str. 4 d.). Taigi, nors Lietuvos Respublikoje euras buvo įvestas gerokai vėliau, nei Lietuva tapo Europos Sąjungos nare, euro įvedimą irgi galima laikyti natūralia Lietuvos integracijos į Europos Sąjungą proceso tąsa, taigi ir aktualiu dalyku šio mokslinio darbo kontekste. Konstituciniu euro įvedimo pagrindu laikytinas jau minėtas konstitucinis aktas „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ – juo nustatyta, kad „Lietuvos Respublika, būdama Europos Sąjungos valstybe nare, dalijasi ar patiki Europos Sąjungai valstybės institucijų kompetenciją sutartyse, kurioomis yra grindžiama Europos Sąjunga <...>“, o Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (toliau – SESV) 3 straipsnyje šioje srityje yra būtent numatyta ES išimtinė kompetencija. Išimtinės ES kompetencijos nustatymas – kai tik ES gali priimti teisiškai privalomus aktus – leidžia kalbėti ne tik apie valiutos, kaip valstybingumo simbolio, statuso sumažinimą, bet ir visiško šio simbolio atsisakymo pradžią. Tačiau vien šio akto nepakako, kad Lietuvoje būtų įvestas euras – šiuo aktu tebuvo padėtas pagrindas kitiems pakeitimams, kurie yra buvo būtini euro, kaip atsiskaitymo, priemonės įteisinimui. Analizuojant šį aspektą tikslinga yra nukrypti nuo darbe taikytos metodikos ir teisinio reguliavimo pokyčių analizę pradėti ne nuo konstitucinio, o ordinarinio lygmens teisinio reguliavimo vertinimo – 2005 m. rugsėjo 29 d. Vyriausybė priėmė Nacionalinį euro įvedimo planą, kuriuo, be kita ko, paminėti su euro įvedimu susiję atlikti teisės aktų pakeitimai (2005 m. rugsėjo 29 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1050 „Dėl Nacionalinio euro įvedimo...“). Vienas jų – keista Konstitucija. Iki Lietuvai įšvedant eurą Konstitucijos 125 straipsnyje buvo nustatyta išimtinė Lietuvos banko teisė leisti pinigus – „Pinigų emisijos teisę turi tik Lietuvos bankas“. Ši norma buvo panaikinta 2006 m. balandžio 25 d. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 125 straipsnio pakeitimo įstatymu, juo taip pat įtvirtinta, kad ir „Lietuvos banko valdybos pirmininko teisinį statusą bei jo atleidimo pagrindus nustato įstatymas“. Šiais Konstitucijos pakeitimais, galima teigti, valstybinės valiutos kaip valstybingumo simbolio atsisakymas buvo užbaigtas ir sudarytos teisinės prielaidos euro įvedimui.

Tačiau nors ir euro įvedimas buvo įgyvendintas, nors ir ne iš pirmo karto, bet sėkmingai, šis Konstitucijos pakeitimas neišvengė konstitucingumo patikros – Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014 m. sausio 24 d. nutarimu pripažinta, kad šios pataisos prieštarauja Konstitucijos 147 straipsniui. Teisės aktų priėmimo tvarkos nesilaikymo aspektai, dėl kurių šis aktas ir pripažintas prieštaraujančiu Konstitucijai, šiame darbe yra neaktualūs, tačiau paminėtina, kad nutarime Konstitucinis Teismas itin akcentuoja tarptautinių įsipareigojimų laikymąsi – „minėtas konstitucinis visateisio Lietuvos Respublikos dalyvavimo Europos Sąjungoje imperatyvas ir visateisė narystė Europos Sąjungoje, kaip konstitucinė vertybė, suponuoja ir konstitucinį Lietuvos Respublikos įsipareigojimą kaip visateisei narei dalyvauti inter alia ekonominės ir pinigų sąjungos valstybių integracijoje, inter alia įšivedant bendrą šios sąjungos valiutą eurą, patikint išimtinę kompetenciją pinigų politikos srityje Europos Sąjungai. Pažymėtina, kad toks konstitucinis Lietuvos valstybės įsipareigojimas kartu yra jos narystės Europos Sąjungoje įsipareigojimas, kurį būtina vykdyti laikantis ir Konstitucijoje įtvirtintos Lietuvos valstybės geopolitinės orientacijos bei konstitucinio pacta sunt servanda principo“.

Savaime suprantama, tačiau tokio plataus masto pokyčiai neišvengiamai suponavo ne tik konstitucinio, bet ir ordinarinio reguliavimo pakeitimus, tačiau šiame darbe jie analizuojami nebus, nes jais buvo sprendžiami kiti klausimai, o ne valiutos, kaip valstybingumo simbolio, statusas.

Taigi, lyginant valiutos kaip valstybingumo simbolio statuso pokyčius kuriant Abiejų Tautų Respubliką ir integruojantis į ES, paminėtina, kad nors siekis sukurti bendrą valiutą egzistavo abiem atvejais, realus rezultatas buvo pasiektas tik stojimo į ES atveju. Toks siekis buvo nustatytas tiek Liublino unijos akte, tiek ES atveju, Europos Sąjungos sutartyje. Tačiau išvelgtinas aiškus požiūrio skirtumas: po Liublino Unijos priimtame Trečiajame Lietuvos Statute ir toliau buvo minimi lietuviški grašiai, taip prieštaraujant unijos tekstui – o stojimo į ES atveju esami prieštaravimai buvo spręsti darant pačios Konstitucijos pataisas, net pačioms pataisoms prieštaraujant Konstitucijai konstitucine vertybe pripažintas tarptautinių įsipareigojimų laikymasis.

3. Teisinės sistemos autonomija integracijos kontekste

Nuosekliai laikantis autorių sumanytos šio mokslinio darbo koncepcijos, kaip jau ir minėta, išanalizavus atskirų valstybingumo simbolių statuso pokytį – prieš įvykstant darbe analizuojamiems integraciniams procesams ir po jų, darbe tiriami teisinio reguliavimo pokyčiai susiję su teisinės sistemos autonomija – ir istoriografijoje yra pripažįstama, kad Statutas ne tik išsaugojo LDK pareigybes, bet ir garantavo LDK savarankišką teisinę sistemą (Lappo, 1936, p. 145). Teisinės sistemos autonomija šio darbo kontekste yra suprantama būtent valstybingumo požiūriu: tiriama ir lyginama, kiek autonomiškais laikytini yra tam tikri Lietuvos teisinės sistemos elementai

prieš įvykstant tiek su Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės integracija ATR, tiek su Lietuvos Respublikos stojimu į ES susijusiems fundamentaliems teisinės realybės pokyčiams. Darbe analizuojamų integracijos procesų palyginimas teisinės sistemos autonomijos aspektu pradedamas atspiriant būtent nuo Liublino unijos: analizuojant šį procesą išskiriami tam tikri teisinės sistemos elementai, kurių autonomiškumas vertinamas, vėliau ieškant, kaip analogiškų teisinės sistemos elementų autonomiškumas kito prieš ir po Lietuvos Respublikos integracijos į ES proceso.

Skaitant 1569 m. Liublino unijos tekstą ir atsižvelgiant į šios sutarties, kaip integracinio, bendros valstybės kūrimo vyksmą įkūnijančio teisės akto specifiką, jame galima įžvelgti nemažai nuostatų, kuriomis bandoma reguliuoti paprastai išimtinai autonomines sritis. Pavyzdžiui, Liublino unijos 4 str. nustatoma, kad „tai dvigubai tautai jau visiems laikams įsakinėtų viena galva, vienas ponas ir vienas bendras karalius, kuris bus renkamas bendrais lenkų ir Lietuvos balsais, o tų rinkimų sukliudyti pagal Aleksandro privilegiją negali kurios nors šalies neatvykimas, nes ex debito būtina sukviesti Lenkijos Karalystės ir Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės tarybas ir visus luomus“, o 5 punkte nustatoma, kad „Lietuvos didžiojo kunigaikščio išrinkimas ir pakėlimas, prieš tai atskirai vykdavęs Lietuvoje, kad jau pasibaigtų taip, kad ateityje neliktų jokie ženklo ar panašumo, kurie rodytų Lietuvos didžiojo kunigaikščio pakėlimą arba inauguraciją“, 7 punkte nustatoma valdovo karūnavimo tvarka ir atitinkami įsipareigojimai – „karūnuojant naują karalių, karūnuotojo karaliaus priesaika turi būti įvirtintos ir iškart viename rašte vienodais žodžiais visiems laikams patvirtintos tokiu būdu sujungtų abiejų tautų ir valstybių visų pavaldinių teisės, privilegijos ir laisvės“. Iš paminėtųjų nuostatų galima daryti išvadą, kad Liublino unijoje įtvirtintas siekis turėtų bendrą karalių – taigi, galima kalbėti apie viešosios valdžios autonomiškumą ar jo varžymą. Taip pat, Liublino unijos 9 punkte nustatomas įsipareigojimas „tvirtus ir nepažeistus“ išsaugoti „<...> visas paminėtų tautų teises, teismus, apdovanojimus, kunigaikščių luomus ir bajorų gimines, teismų sprendimus <...>“ – punkte kalbama, apie, be kita ko, siekį išsaugoti nepriklausomas LDK ir Lenkijos teismų sistemas, taigi ši unijos nuostata leidžia analizuoti ir vertinti teisinės realybės pokyčius per teismų sistemos nepriklausomumo prizmę. Taip pat, 13 punkte nustatoma, kad „visus muitus ir mokesčius Lenkijoje ir Lietuvoje <...>, Jo Karališkoji Malonybė malonėjo panaikinti, kad jau ex nunc jokie muitai nebūtų imami <...>“ – unijos akte įtvirtinamas siekis sukurti bendrą muitų ir mokesčių sistemą (Liublino unijos aktas, 1569). Taigi, galima išskirti bent jau tris paprastai autonomiškus teisinės sistemos elementus, kuriuos šiuo aktu yra bandoma reguliuoti: karalių, teismus ir muitus.

Tiesa, jei tokiais atributais kaip mokesčiai ir muitai ar teismų sistema pasižymi ir šiuolaikinės teisinės sistemos, tad šių aspektų autonomiškumo požiūriu lyginti LDK integracijos Abiejų Tautų Respublikoje ir Lietuvos Respublikos integracijos į ES procesus lyginti, iš pirmo žvilgsnio, yra paprasta, tai tokio instituto kaip karaliaus nūdienos kontekste nebeliko. Karaliaus sąvoką galima suprasti kaip viešąją valdžią (ir jos

autonomiją) plačiau prasme, tačiau šio aspekto analizė nėra aktuali lyginant darbe tiriamus integracinius procesus, kadangi kardinaliai skiriasi jų esmė ir pasiektas integracijos lygis – vienu atveju sukurta federacinė valstybė, kitu atveju – integruotasi į tarptautinę organizaciją. Todėl šiame darbe apsiribojama tik teisingumo vykdymo ir muitų sistemos autonomijos analize.

Toliau šiame moksliniame darbe nuo paties unijos teksto tam tikra prasme yra atsiiraukiama ir analizuojamas ne jis pats, bet jo įtaka kitiems teisės aktams – LDK integracijos Abiejų Tautų Respublikoje atveju, vėlgi, yra analizuojama, kaip šių teisinės sistemos elementų reguliavimas keitėsi lyginant prieš Liublino uniją galiojusio Lietuvos Statuto redakciją – Antrąjį Lietuvos Statutą – su „pounijiniu“ Trečiuoju Lietuvos Statutu, vėliau analizuojama, kaip šių elementų reguliavimas keitėsi jau modernioje Lietuvoje – prieš ir po Lietuvai tampant ES nare.

3.1. Teisingumo vykdymo autonomija integracijos procesų kontekste

Grįžtant prie unijos teksto paminėtina, kad, priešingai nei reguliuojant karaliaus statusą, teisingumo vykdymo atveju unijoje įtvirtinamas siekis teismų (kurių pagrindinė funkcija yra teisingumo vykdymas) sistemą išsaugoti nepriklausomą – atsakant į klausimą, ar šis siekis buvo įgyvendintas, derėtų pradėti nuo Antrojo Lietuvos Statuto nuostatų analizės. Doktrinoje pripažįstama, kad Antrajame Lietuvos Statute po 1564–1566 m. teismų reformos įtvirtintą teismų sistemą sudarė trijų rūšių pavieto teismai – žemės, pilies ir pakamario, teisės akte minimas ir dvaro teismas (Vaičaitis, 2013, p. 65). Ši teismų sistema iš esmės keitėsi 1581 m. Steponui Batorui įsteigus LDK Vyriausiąjį tribunolą – apeliacinės (tuo metu – aukščiausiosios) instancijos teismą. Šio teismo atsiradimas suponavo ir kitos Statuto redakcijos pokyčius – LDK Vyriausiasis tribunolas buvo įtvirtintas Trečiajame Lietuvos Statute, pavyzdžiui, jo I sk. 24 str.; šioje Statuto redakcijoje užfiksuoti ir kiti LDK teismų sistemos pokyčiai – nunyko dvaro teismai, paminimi komisorijų (doktrinoje dar vadinami komisarų) teismai (pavyzdžiui, TLS IV sk. 7 str.). Teisės doktrinoje su LDK Vyriausiojo tribunolo įtvirtinimu susiję Statuto pakeitimai, įkūnijantys santykinai nepriklausomos teisminės valdžios formavimusi, laikomi ypač svarbiais (Vaičaitis, 2014, p. 72). Apie LDK Vyriausiojo tribunolo įtvirtinimo svarbą priimant Trečiąjį Lietuvos Statutą galima spręsti ir iš istorinio konteksto – ši Statuto redakcija buvo Žygimantui Vazai Krokovoje pristatyta kartu su LDK Vyriausiojo tribunolo nuostatais kaip tam tikras LDK autonomijos nuo Lenkijos Karalystės simbolis (Kiaulpienė et al, 2013, p. 249). Taigi, žvelgiant į tai, kaip po Liublino unijos keitėsi su teisingumo vykdymu susijusio reguliavimas Statutuose, darytina išvada, kad Liublino unijoje nustatytas siekis teismus išsaugoti „tvirtus ir nepažeistus“ buvo pasiektas. Tokio masto reforma kaip LDK Vyriausiojo tribunolo Trečiajame Lietuvos Statute įtvirtinimas vertintinas būtent kaip tolesnis autonomiškos

teismų sistemos vystymasis, apie kurį vargu, ar būtų galima kalbėti, jei šios sistemos autonomija būtų buvusi federacinės valstybės atžvilgiu apribota.

Kito darbe nagrinėjamo integracinio proceso – Lietuvos integracijos į ES – atveju, teisingumo vykdymo autonomiškumas ES vertintinas kiek per kitą prizmę, nei nagrinėjant su Liublino unija susijusius teisinės realybės kitimo procesus. Šiame kontekste paminėtina, kad norint atskleisti Lietuvos integracijos į ES įtaką teisingumo vykdymo autonomiškumui, poveikio teismų institucinei sistemai analizė yra neaktuali – Lietuvos teisei sistema nepatyrė jokių teismų institucinių reformų, susijusių su naryste ES. Tačiau tai jokiū būdu nereiškia, kad tai yra vienintelis įmanomas poveikio teisingumo vykdymo autonomiškumui būdas ar kad šis integracinis procesas jokios įtakos nepadarė. Apie pastarojo integracinio proceso įtaką teisingumo vykdymo autonomiškumui leidžia kalbėti vien jau ši darbe nagrinėto konstitucinio akto dėl narystės ES nuostata: „Europos Sąjungos teisės normos yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis. Jeigu tai kyla iš sutarčių, kuriomis grindžiama Europos Sąjunga, Europos Sąjungos teisės normos taikomos tiesiogiai, o teisės normų kolizijos atveju jos turi viršenybę prieš Lietuvos Respublikos įstatymus ir kitus teisės aktus.“ Ši nuostata įpareigojo Lietuvos teismus vykdant teisingumą taikyti ne tik nacionalinę, bet ir ES materialinę teisę. Tam, kad šios konstitucinės nuostatos įgyvendinimui būtų sudarytos sąlygos, neišvengiami buvo ir kitų, ordinarinių su teisingumo vykdymu susijusių teisės aktų pakeitimai. Štai 2003 m. balandžio 8 d. įstatymu buvo pakeisti Teismų, Administracinių bylų teisenos įstatymas, Civilinio bei Baudžiamojo proceso kodeksai (Lietuvos Respublikos teismų įstatymo, Administracinių..., 2003-09-16). Šiais pakeitimais buvo siekta, kaip nurodyta aiškinamajame rašte, ir įtvirtinta daug nuostatų, įrodančių integracijos į ES poveikį teisingumo vykdymo autonomiškumui, kaip antai: nustatyta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Lietuvos Vyriausiojo Administracinio teismo pareiga vadovaujantis ES teisminių institucijų išaiškinimais analizuoti ir apibendrinti bendrosios kompetencijos ir administracinių teismų praktiką taikant ES teisės normas ir teikti rekomendacijas dėl Lietuvos teismų ir ES teisminių institucijų bendradarbiavimo užtikrinant vienodą ES teisės aktų aiškinimą ir taikymą Lietuvos Respublikoje (Lietuvos Respublikos teismų įstatymo, Administracinių..., 2003-01-21). Kiti pakeitimai yra susiję su tuo metu galiojusios Europos Bendrijos sutarties 234 straipsnio (atitinkančio SESV 267 straipsnį) nuostatų, kuriomis nustatoma Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisdikcija priimant prejudicinius sprendimus (preliminariuosius nutarimus) dėl ES teisės normų aiškinimo, įgyvendinimo: nustatoma teisė (ar, tam tikrais atvejais, pareiga) kreiptis dėl prejudicinio sprendimo priėmimo, sureguliuojami su šia procedūra susiję proceso stabdymo ar atidėjimo klausimai (EB sutartis, 234 str.).

Lyginant abiejų darbe analizuojamų integracinių procesų įtaką teisingumo vykdymo autonomiškumui, paminėtina, kad integracijos ATR atveju buvo įgyvendintos Liublino unijos nuostatos apie nepriklausomus teismus, taigi, šis procesas poveikio

neturėjo, o Lietuvos Respublikos integracijos į ES atveju autonomiškumas sumažėjo – poveikis pasireiškė per tam tikrų procesinių normų pokyčius, būtinus tinkamam ir realiam ES materialinės teisės taikymui.

3.2. Muitų sistemos autonomija integracijos procesų kontekste

Kaip jau minėta, Liublino unijos tekste buvo įtvirtintas siekis sukurti bendrą muitų ir mokesčių sistemą. Taip pat, kaip ir įgyvendinant su kitų teisinės sistemos elementų autonomiškumu susijusius pokyčius, šiam siekiui įgyvendinti buvo atliktos Statutų korekcijos. Štai pavyzdžiui, atitinkamomis nuostatomis buvo papildytas 1588 m. redakcijoje buvo papildytas Statuto III skyrius: 29 straipsnyje nustatoma, kad senos pilys ir tiltai bus taisomos, o naujos statomos „iš naujai įvestų maito mokesčių, kas atskirai bus seimo konstitucija užtikrinta, kaip Liublino unijos seimo konstitucijoje dėl Volynės, Palenkės ir Kijevo žemių yra aprašyta“. Taip pat, skyrius papildytas 51 straipsniu, kuriuo uždraudžiamas monopolis – mokesčių ir muitų nustatymas „be visų luomų sutikimo visuotiniame seime“: „Respublika“ yra minima jau paties straipsnio pavadinime, straipsnio tekste teigiama, kad „monopolio tų reikalų, kurie iš mūsų valstybių, kaip Lenkijos, taip ir Lietuvos, kykla, leisti nustatinėti neturime“ (1588 m. Trečiasis Lietuvos Statutas, 3 sk. 51 str.). Šios nuostatos leidžia teigti, kad Liublino unijoje nustatytas siekis sukurti bendrus muitus buvo pasiektas ir įtvirtintas teisiniame reguliavime – o tai veda prie išvados, kad šio teisinės sistemos elemento autonomiškumas sumažėjo ar net buvo paneigtas – jokių muitų nebuvo galima nustatyti be bendro Seimo pritarimo.

Apie šį aspektą kalbant Lietuvos integracijos į ES kontekste, visų pirma yra paminėtina, kad muitų sąjunga yra viena iš ES pagrindinių idėjų, pagrindas, leidžiantis sėkmingai įgyvendinti laisvą prekių judėjimą. Tai nustatyta ir pamatiniuose ES teisės aktuose: pavyzdžiui, Lietuvai stojant į ES galiojusios Europos Bendrijos (toliau – EB) sutarties 23 straipsnyje (atitinka SESV 28 str.) nurodyta, kad „Bendrija grindžiama visą prekybą prekėmis apimančia muitų sąjunga, kurioje tarp valstybių narių uždraudžiami importo ir eksporto muitai bei visi lygiavėrio poveikio mokesčiai, o jų santykiams su trečiosiomis šalimis nustatomas bendrasis muitų tarifas“, taip pat, Tarybos reglamente (EEB) Nr. 2913/92, kuriuo nustatomas Bendrijos muitinės kodeksas, preambulėje teigiama, jog „Bendrija paremta muitų sąjunga“ (EB sutartis 23 str. 1 d.), Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 2913/92). Lietuvai tampa ES nare, šias kertines nuostatas teko įgyvendinti ir nacionaliniame teisiniame reguliavime – ir muitų atveju tą irgi galima kildinti iš 2004 m. Konstituciniame akte „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ nustatytų išpareigojimų. 2004 m. buvo atlikta daug su naryste ES susijusių ordinarinės teisės pakeitimų, vienas fundamentaliausių iš jų – 2004 m. balandžio 27 d. priimtas Lietuvos Respublikos muitinės įstatymas, keičęs tuo metu galiojusį Muitinės kodeksą ir kitus teisės aktus, pradėtas tiesiogiai taikyti Bendrijos muitinės kodeksas, ES teisės pirmenybė

nustatoma ir paties įstatymo 108 straipsnyje (Lietuvos Respublikos muitinės įstatymas, 2004). Lietuvos Respublikos muitinė tapo Muitų sąjungos nare, tiesiogiai taikydamas bendrus muitų teisės aktus ėmė vykdyti bendrą muitų politiką (Poviliauskienė, 2006, p. 6). Taigi, įstojus į muitų sąjungą Lietuvos prekyba su ES valstybėmis narėmis tapo vidine. Šie reguliavimo pokyčiai neabejotinai vertintini kaip nagrinėjamo teisinės sistemos elemento autonomiškumo sumažėjimas.

Taigi, lyginant LDK integraciją ATR ir Lietuvos Respublikos integraciją į ES galimybės autonomiškai nusistatyti muitus požiūriu galima išvelgti panašumų: abejais atvejais autonomiškumas prarastas. Vienu atveju tai tapo bendro Seimo, kitu – ES institucijų prerogatyva.

Išvados

1. Integracijos procesai – prisijungimas prie tarptautinių darinių ar federacinės valstybės kūrimas – neabejotinai daro įtakos valstybės teisiniam – konstituciniam ir ordinariniam – reguliavimui. Tokie pokyčiai paliečia nemažai sričių, tačiau valstybingumo problematikos integracijos procesų kontekste supratimui esmingiausia ir aktualesia yra būtent konstitucinių, valstybingumo esmę apskančių aspektų analizė. Tokiais aspektais laikytini valstybingumo simboliai: valstybinė kalba, herbas ir sostinė, valstybinė valiuta ir tam tikrų teisinės sistemos elementų autonomiškumas.
2. Lietuvos Respublikos integracija į Europos Sąjungą – ne vienintelis integracijos procesas, kuriame istoriškai teko dalyvauti Lietuvos valstybei. Aktualu atsižvelgti ir į 1569 m. Liublino uniją bei Lietuvos integraciją Abiejų Tautų Respublikoje – tą daryti įgalina Lietuvos Statutų „konstitucionalizavimas“ dabartinės Konstitucijos preambulėje, šių procesų lyginimas naudingas sprendžiant nūdienos teisinio reguliavimo iššūkius. Konstitucinės teisės mokslui siūlytina tiriant valstybingumo problematiką integracijos procesų kontekste plėtoti ir istorinius tyrimus, pavyzdžiui, nagrinėti ir LDK integracijos Abiejų Tautų Respublikoje istorinę patirtį.
3. Integracijos procesų įtaka valstybingumo simbolių statusui nebūtinai pasireiškia jų statuso sumažėjimu: Lietuvos valstybinės kalbos teisinis statusas nesumažėjo nei po 1569 m. Liublino unijos, nei integruojantis į ES, o Lietuvai tapus ES nare lietuvių kalba įgavo net platesnį, nei valstybinės kalbos, statusą. Minimi integracijos procesai neturėjo įtakos ir sostinės ar valstybės herbo teisiniam statusui. Tiesa, nacionalinė valiuta kaip valstybingumo simbolis nebuvo atspari integracijos į ES procesams.
4. Vertinant, kokią įtaką darbe tirti integraciniai procesai padarė teisinės sistemos autonomiškumui, nagrinėtina jų įtaka atskiriems paprastai autonomiškiems teisinės sistemos elementams, pavyzdžiui, teisingumo vykdymo ar muitų sistemos autonomijai. Jei teisingumo vykdymas LDK integracijos ATR atveju išsaugotas autonomiškas, tai integruojantis į ES jo autonomiškumas sumažėjo, muitų sistemos autonomiškumas abiem atvejais prarastas.

Šaltinių sąrašas

Teisės norminiai aktai:

1. 1992 m. spalio 12 d. Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 2913/92 nustatantis Bendrijos muitinės kodeksą, *OL L 302*, 19/10/1992 p. 0001 - 0050
2. Consolidated Version of the Treaty Establishing the European Community, OJ C
3. Čekijos Respublikos, Estijos, Kipro, Latvijos, Lietuvos, Vengrijos, Maltos, Lenkijos, Slovėnijos ir Slovakijos stojimo sutartis (2003), *OL L 236*, 23.9.2003.
4. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija (2016), *OL C 202*, 7.6.2016
5. Europos Sąjungos sutarties suvestinė redakcija (2016), OJ:C:2016:202
6. Europos Sutartis, steigianti asociaciją tarp Europos Bendrijų bei jų Šalių Narių, iš vienos pusės, ir Lietuvos Respublikos, iš kitos pusės. Valstybės žinios, 1998, 11-266.
7. Lietuvos Respublikos Konstitucijos papildymo Konstituciniu aktu „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 150 straipsnio papildymo įstatymas, (2004), 111-4123.
8. Lietuvos Respublikos muitinės įstatymas, 2004-04-27, IX-2183.
9. Lietuvos Respublikos teismų įstatymo, Administracinių bylų teisenos įstatymo, Civilinio proceso kodekso, Baudžiamojo proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas, 2003-04-08, IX-1490.
10. Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos įstatymas. Valstybės žinios, 1995, 15-344.
11. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. rugsėjo 29 d. nutarimas Nr. 1050 Dėl Nacionalinio euro įvedimo plano bei Lietuvos visuomenės informavimo apie euro įvedimą ir komunikacijos strategijos patvirtinimo. Valstybės žinios, 2005-10-01, 117-4235.
12. Povilauskienė D. Teisė ir muitinės veikla. Vilnius: MRU Leidybos centras, 2006. P. 6.
13. Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo (2016) OJ C 202, 7.6.2016
14. Teismų įstatymo, Administracinių bylų teisenos įstatymo, Civilinio proceso kodekso, Baudžiamojo proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto aiškinamasis raštas, 2003-01-21, IXP-2241

Specialioji literatūra:

15. Archiwum Komisji Prawnej. Tom siódmy. (1900) Statuty Liteswkie drugiej redakcji (1566).
16. Kiaulpienė, J.; Lukšaitė, I. Lietuvos istorija. V tomas. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2013, p. 249.
17. Lappo, J. 1588 m. Lietuvos Statutas. I tomas. Kaunas, 1936, t. 1, d. 2, p. 145.
18. Patkauskaitė, J. (1995) Socialinė K. R. Poperio teorija. Problemos, 48, 67-76.
19. Peciuikonienė, I., Žilinskas, J. (2003) Lietuvos teisės derinimas rengiantis narystei Europos Sąjungoje bei į ją įstojus. Jurisprudencija, 44(36), 51-58.
20. Povilauskienė D. Teisė ir muitinės veikla. Vilnius: MRU Leidybos centras, 2006. P. 6.
21. Ragauskienė, R. (2013) Kalbinė padėtis Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje (iki XVI a. vid.): interpretacijos istoriografijoje. Lituanistica, 59, 3(93), 138-157.

23. Vaičiaitis, V. A. (2013) Lietuvos statutai kaip Lietuvos konstitucionalizmo šaltinis. Teisė, 89, 55-68.
24. Vaičiaitis, V. A. (2014) Lietuvos statutų priėmimo priežastys, jų santykis su Liublino unija ir LDK parlamentarizmo bruožai. Teisė, 93, 67-81.
25. Vaičiaitis, V. A. (2016). Lietuvos konstitucionalizmo istorija. Monografija. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
26. Vainiūtė, M. (2010) Lietuvių kalbos kaip valstybinės konstitucinis statusas: pagrindiniai aspektai. Jurisprudencija, 4(122), 25-41.
27. Vainiūtė, M. (2012) Konstitucijos preambulė – raktas konstitucinio reguliavimo sistemai suprasti. Jurisprudencija, 19(3), 907-921.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimai:

28. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. sausio 24 d. išvada. Valstybės žinios, 9-199.
29. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. spalio 21 d. nutarimas. Valstybės žinios,
30. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas, Valstybės žinios, 124-5643.
31. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas. Valstybės žinios, 181-6708.
32. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. gegužės 5 d. nutarimas, Valstybės žinios, 52-2025.
33. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. lapkričio 6 d. sprendimas, Valstybės žinios, 134- 5859.
34. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014 m. sausio 24 d. nutarimas

Elektroniniai dokumentai:

35. Trečiasis Lietuvos Statutas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: < <https://www.3statutas.lt> > [žiūrėta: 2022 m. gruodžio 15 d.]
36. Liublino unija 1569 m. liepos 1 d., (2018) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://agad.gov.pl/wp-content/uploads/2018/07/unia-2CLT.pdf> [žiūrėta 2023 m. kovo 2 d.]

LIETUVOS RESPUBLIKOS INTEGRACIJA EUROPOS SĄJUNGOJE LIUBLINO UNIJOS KONTEKSTE: KONSTITUCINIAI ASPEKTAI

Santrauka

Matydami globalizacijos procesus vykstančius šiuo metu ir Lietuvos integraciją pirmiausia siejant su integracija Europos Sąjungoje visai pamirštame apie šiuos procesus vykusius XVII amžiuje Lietuvos Didžiąjai Kunigaikštystei ir Lenkijos karalystei sudarius bendrą federacinę aristokratinę monarchiją. Atsigręžus į praeitį ir pastebint

tam tikrą dėsningumą galime analizuojant gautas žinias pritaikyti vertinant dabartinius visai neseniai vykusius ir vis dar besitęsiančius Lietuvos integracijos Europos Sąjungoje procesus, kas mums yra vertinga patirtis numatant galimus iššūkius.

Moksliniame darbe analizuojami integracijos procesai ir skirtumai tarp Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės integracijos Abiejų Tautų Respublikoje 1569 m. Liublino Unijos kontekste bei Lietuvos Respublikos integracijos įstojus į Europos Sąjungą. Ši tema yra atskleidžiama per konstitucinius aspektus, nagrinėjant integracijos pokyčius bendrai, įtaką valstybingumo simboliams - valiutai, herbui, vėliavai, sostinei, kalbos statusą, taip pat aptariant autonomiškumo aspektus teisingumo vykdyme bei muitų reglamentavime. Integracija savaime nėra būtina procesas, kuris sumenkina nacionalinių simbolių svarbą ir tai puikiai atspindi darbe nagrinėjamas kalbos statusas, tačiau neatmetamai vyksta ir atvirkštiniai pokyčiai, kaip antai valiutos pokyčiai.

INTEGRATION OF THE REPUBLIC OF LITHUANIA INTO THE EUROPEAN UNION IN THE CONTEXT OF THE UNION OF LUBLIN: CONSTITUTIONAL ASPECTS

Summary

When we see the processes of globalisation taking place at the present time, and when we associate Lithuania's integration primarily with integration into the European Union, we completely forget about the processes that took place in the 17th century when the Grand Duchy of Lithuania and the Kingdom of Poland formed a common federal aristocratic monarchy. Looking back in time and observing a certain regularity, we can apply the knowledge gained from the analysis to assess the current processes of Lithuania's integration into the European Union, which have taken place very recently and are still ongoing, and which is a valuable experience for us in anticipating possible challenges.

The research work analyses the integration processes and the differences between the integration of the Grand Duchy of Lithuania in the Republic of the Two Nations in the context of the Lublin Union of 1569 and the integration of the Republic of Lithuania after its accession to the European Union. This theme is explored through the constitutional aspects, the changes in integration in general, the impact on the symbols of statehood - the currency, the coat of arms, the flag, the capital, and the status of the language, as well as the aspects of autonomy in the administration of justice and the regulation of customs. Integration in itself is not necessarily a process that diminishes the importance of national symbols, and this is well illustrated by the status of the language, but reverse changes, such as changes in the currency, are not excluded.